

GEÇMİŞTE KURUM BAKIM HİZMETİ ALANLARIN ŞİDDET GÖRME DURUMLARI VE BAKIM HİZMETİ ALGILARI: BİNGÖL ÖRNEĞİ¹

Mehmet Seyman ÖNDER², Abdulkadir İNAK³

Geliş: 15.02.2018 Kabul: 03.04.2018

DOI: 10.29029/busbed.395402

Öz

Geçmişte kurum bakımından yararlanmış bireylerin hizmet aldıkları sırada şiddet görme durumlarının irdelendiği bu çalışmada, ayrıca şiddetin, bireylerin kuruma yaklaşımlarını etkileme durumları ele alınmıştır. Çalışmada kurum bakımını mesleki motivasyon ile yapan çalışanların, kurum bakımı alan çocuklara yönelik yaklaşımları, kurum bakım hizmeti alanların kurum bakımına alınma nedenleri, kurum bakım hizmeti alanların hizmeti alırken rahatsız oldukları durumlar ile şiddet eyleminin akranlar tarafından mı, çalışanlar tarafından mı geldiğinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, kurum hizmeti alanların şiddete maruz kalması ile kurumdan kaçmaları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı sorgulanmıştır. Tarama modelinin kullanıldığı bu araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla analiz edilmişlerdir. Araştırmanın evrenini, kurum bakım hizmeti almış ve 18 yaşını tamamladığı için kurum hizmetinden ayrılmış olan Bingöl-Yetiştirme Yurdundan Ayrılanlar Derneği üyeleri oluşturmaktadır. Üyelerin tamamına ulaşıldığından 'tam doyum' örnekleme kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Kurum bakımı, Kurum bakımında şiddet

- 1 Bu çalışmada, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılan "Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma : Bingöl Yetiştirme Yurdu Örneği" adlı Lisansüstü tezden elde edilmiş veriler kısmen kullanılmıştır.
- 2 Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, onderseyman@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4317-1099>.
- 3 Doktora Öğrencisi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, abdulcadirinak12@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7245-5077>.

EXPOSING TO VIOLENCE OF THE CHILDREN WHO GOT INSTITUTIONAL CARE SERVICE AND THEIR APPROACH TO INSTITUTIONAL CARE: IN THE SAMPLE OF BİNGÖL PROVINCE

Abstract

In this study, the effect of violence into the approach of the individuals to the institutions is discussed as well as examining the individuals exposed to violence during their institutional care service. It is aimed, in the study, to determine some issues such as what kind of approach the staffs who give institutional service with occupational motivation show to the children who get institutional care service, the reasons why these children are accepted to the institutional care, the circumstances that disturb these children during their care service, and if the violence is caused by their peers or the staffs. It is also examined in the study if there is a significant correlation between to be exposed to violence of the children who get institutional care service and their escape from the institutions. The data obtained through scanning method of measurement were analysed by descriptive analysis. The population and sample of the research consist of the members of the Association of the Ones Who Left from Bingöl Orphanage who got institutional care service and had to leave because they reached lawful age.

Keywords: *Violence, Institutional Care, Violence in the Institutional Care*

Giriş

Aile, insanlığın ilk çağlarından beri varlığını devam ettiren, toplumun temel taşı olma niteliği taşıyan ve işlevini yitirmeyen en köklü kurumlardan biridir (Marshall, 1999:7). Ancak aile kurumu varlığını sorunsuz sürdürememiş, sorunlar her çağda farklılık göstermiştir.

Aile kurumunun en çok sorun yaşadığı dönem ise, sanayi devrimi ve sonrası olmuştur. Özellikle modern çağla birlikte, sosyal, kültürel ve ekonomik şartların farklılaşması, aile kurumunu oluşturan bireylerin sorumluluk alanlarının değişmesi ya da değişme ihtiyacının doğması gibi nedenlerle aileler parçalanmıştır (Yavuzer, 2001:43; Yörükoğlu, 2000:45). Yapılan araştırmalara ve edinilen deneyimlere dayanılarak bazı ailelerin üstlenilen işlevleri tam olarak yerine getiremediği söylenebilmektedir. Ailelerin parçalanması ile bakıma ya da desteğe ihtiyaç duyan çocukların sayısının hızla artması ve bu durumun büyük bir toplumsal sorun haline gelmesi sonrasında, bu problemleri çözmeye adına yeni kurumlar ortaya çıkmıştır. Genel olarak bakım kurumu olarak adlandırılan bu yapılar, toplumun kültürel ve sosyal yapısına göre aile kurumunun kısmi işlevlerini üstlenmiştir. Toplumsal yapının değişim süreci ile birlikte kurumlar da sürekli dönüştürülmüştür. Tek ebe-

veyinli olan, özellikle de annenin ebeveyn olduğu ailelerde maddi sıkıntılardan dolayı çocuklar bakım kurumlarına verilmektedir. Bu bağlamda, çocuğun ebeveyninin yanında büyüyebilmesi için devlet tarafından bu ailelere başta maddi olmak üzere her türlü destek sunulmaktadır. Ancak bu desteklerinde yetersiz kaldığı durumlarda çocuk kurum bakımına alınmaktadır (Yörükoğlu, 2000:192).

Ailede kişi bakımı, duygusal bağların verdiği motivasyonla yapılırken, kurumlarda, mesleki görevin motivasyonu ile yapılmasından dolayı kurum bakımı, aile kadar işlevsel olamamaktadır. Bu nedenle, çalışmada kurum bakımını mesleki motivasyon ile yapan çalışanların, kurum bakımı alan çocuklara yönelik yaklaşımları irdelenmiştir. Ayrıca bu çalışmada kurum bakım hizmeti alanların kurum bakımına alınma nedenleri, kurum bakım hizmeti alanların şiddet görme durumları, kurum bakım hizmeti alanların hizmeti alırken rahatsız oldukları durumlar ile akrabalar tarafından mı, yoksa çalışanlar tarafından mı uygulanan şiddete maruz kaldıklarının tespit edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, kurum hizmeti alanların şiddete maruz kalması ile kurumda kaçmaları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı, şiddet görme durumlarının kuruma yaklaşımlarını etkileyip etkilemediği hususu çalışmanın temel problemiğini oluşturmuştur.

1. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

1.1. Aile ve Çevre Tepkisiyle Davranış Geliştirme ve Kurum Bakımı

Yapılan araştırmalarda, çocuğun kişiliğinin geliştirilmesine yönelik temellerin, ilk beş ve altı yıl içinde atıldığı ve her çocuğun kendine özgü bir kişiliğinin oluştuğu belirlenmiştir. Ancak bu kişiliğin dengeli ve uyumlu olabilmesi için, gelişim basamaklarının örselenmeden aşılması gerekmektedir. Kişilik ilk olarak çocukluktan belirmekte ve çeşitli düzenlemelerden geçmektedir. Son olarak da gençlik dönemlerinde nihai yapısını almaktadır. Kişilik yapısının oluşmasında kalıtsal unsurların etkisi olduğu gibi çevre ile etkileşim, kişiliğin gelişimine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Genellikle çocuklar davranışlarını edindikleri deneyimler üzerine geliştirmektedirler (Yörükoğlu, 2004:168). Ebeveynlerden ya da çevredekilerden bir talepte bulunan çocuklarda, taleplerinin olumlu karşılanması ve talep edilen şeyin verilmesi, talep ettiği şeyin meşru olduğu algısını oluşturmaktadır. Tepki gelmediği müddetçe kendilerine haz sağlayan davranışları, sık sık tekrarlayarak davranış kalıpları haline getirmektedirler. Böylece çevre koşullarıyla kendi isteklerini uzlaştıran tepkiler aracılığıyla çevreye uyum sağlamaktadırlar. (Yörükoğlu, 2004:169). Çocukların aile ve çevresiyle yaşadığı deneyimlerin başka etkileri de olmaktadır. Çocuklar kurdukları ilişkiler sonucu güvenebilme ve sağlıklı ilişkiler kurabilme, aile ve çevresiyle kurdukları güvenli bağın bir sonucu olarak uyumlu olabilme özelliklerini geliştirebilmektedirler (Özdemir vd., 2008). Ancak her çocuk aile ortamında büyüme imkânına sahip olamadığından davranış

geliştirme süreçleri, aile işlevi gören kurumlarda yaşanmaktadır. Bakım hizmeti verilen yetiştirme yurtları da bu kurumlardan biridir.

Kurum bakımındaki çocukların fiziksel ve psikososyal sağlıklarına yönelik yapılmış çok sayıda araştırma mevcuttur. Bu araştırmalarda, kurum bakımında büyüyen çocuklar ile aile içinde büyüyen çocukların davranışlarının aynı olmadığı, kurum bakımındaki çocukların daha fazla saldırgan davranışlar sergilediği ve bu çocukların ankisiyete, depresyon, hiperaktivite gibi sorunlarla daha fazla karşılaştığına dikkat çeken Şimşek ve arkadaşları (2008), konuya ilişkin çeşitli istatistiklere yer vermişlerdir. Ankisiyete, desresyon ve içe yönelme gibi ruhsal sorunlarla karşılaşan çocukların oranı %6.2 ile %40.1 arasında değişirken, ailesi yanında büyüyen çocuklarda %8.9 ile %11.5 arasında olduğu ifade edilmiştir. Kurum bakımındaki çocukların oranlarına bakıldığında rakamlar hem aşağı yönlü hem de yukarı yönlü değişmekte ve rakamlar arasında büyük fark olduğu görülmektedir. Çocukların iç sorunlarında olduğu gibi dışa yönelme durumlarında da farklılıklar olduğu belirtilmektedir. Kurum bakımındaki çocuklarda dışa yönelik sorunlarının görülme sıklığı %21.4 ile %41.9 arasında olduğu, aile yanındaki çocuklar da ise %6.9 ile %10.9 arasında olduğu bildirilmiştir.

1.2. Kurum Bakım Hizmeti

Kurum bakımı, bir aile içerisinde bulunma imkânına sahip olmayan çocukların, kamu tarafından görevlendirilmiş yetişkinler tarafından bakılmaları olarak ifade edilmektedir. Yani, ailesi olmayan ya da ailesi tarafından bakılmayan/bakılamayan çocukların, devlet tarafından çocuk evleri ya da yetiştirme yurdu gibi kurumlarda koruma altına alınma durumudur (Güran, 1983:149). Korunmaya ihtiyacı olan çocukların kimler olduğuna yönelik Sosyal Hizmetler Kanununda tanım yapılmıştır. Kanuna göre beden, ruh ve ahlaki gelişmeleri tehlikede olup, anne ve babasız, anne ve babası belli olmayan, anne ve babası tarafından terk edilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenenlerdir⁴

Kurum bakımı ile çocuklara çeşitli imkânlar sağlanması amaçlanmaktadır. Bunların başında gelenler; çocukların uygun bir şekilde gelişmelerine imkan sunmak, toplumla bütünleşmelerini ve sosyal yapının bir parçası olmalarını sağlamaktır (Cılga, 1994:54). Ancak teorikte planlanan ile pratikte karşılaşılan her zaman örtüşmemektedir. Nitekim aynı şey kurum bakımı için de geçerli olmaktadır. Planlamanın iyi yapılamaması, kaynağın ve personelin yetersiz olması ve var olan personelden bazılarının görevini iyi yapmaması gibi nedenler programın sorunsuz bir şekilde işlemesine engel olmaktadır (Şahin, 1975:36).

4 Ayrıntılı bilgi için bkz. 2828 sayılı 1983 tarihli Sosyal Hizmetler Kanunu. Madde 3

1.3. Kurum Bakım Hizmeti ve Şiddet

1.3.1. Şiddetin tanımı

Şiddete yönelik tek bir tanım olmamakla birlikte, genelde güç uygulama ile karıştırılmaktadır. Ancak başkasını öldürme, sakat bırakma ya da yaralama yoluyla zarar verilmesini de içerdiği için gücü aşmaktadır. Şiddet genel anlamda, birey ya da grup üzerinde fiziksel veya ruhsal açıdan tahribat yaratan ve başkasına karşı tehdit oluşturan davranışlar olarak tanımlanabilir (Özerkmen, 2012; Polat, 2016).

Kurum bakımı sırasında kurum bakım çalışanları, düzeni sağlama ya da disiplin oluşturma gibi hedefleri gerçekleştirmede yetersiz kalabilmekte ya da doğru yöntemleri uygulayamadıkları için sonuca ulaşamayabilmektedirler. Bu nedenle şiddeti bir araç olarak seçme eğilimine girebilmektedirler (Riches, 1989; Tiryaki & Baran, 2015). Kurum bakımı sırasında uygulanan şiddet türleri dört başlık altında toplanabilir. Bunlar ekonomik şiddet, fiziksel şiddet, cinsel şiddet, duygusal şiddettir.

1.3.2. Kurum bakımında görülen şiddet türleri ve etkileri

Ekonomik Şiddet: Devletin sağladığı bazı ekonomik imkânlardan yoksun bırakma durumudur. Çocukların bakım ve giderleri devlet tarafından karşılandığı ve denetlenmeye açık olduğu için ekonomik imkanların sınırlandırılması durumu yolumluklu olarak yaşanmamaktadır. Bu yüzden diğerlerine göre daha az görülen bir şiddet türüdür.

Fiziksel şiddet: Bu şiddet türünün çocuğun ruhsal yapısında kötü izler bıraktığı ve saldırgan davranışlara yol açtığı yapılan birçok çalışma ile kanıtlanmıştır. Çocukluk ve gençlik yıllarında ortaya çıkan kızgınlık, öfke, şiddet içeren davranışların, başarısızlık ve uyum sorunlarının, ruhsal bozukluk ve hastalıkların temelinde, bilinçaltında, bellekte yatan kötü anıların, temelinde geçmişte yaşananların etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Fiziksel olarak istismar edilmiş çocuklar ve gençler; kendilerine ve başkalarına zarar veren davranışlara, tutumlara, eylemlere daha yatkın olmaktadır. (Köknel, 2001:315). Birçok çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da kurum bakımı sürecinde şiddet vakalarının yaşandığı görülmüştür. Denetimlerin artması fiziksel şiddeti önleyemese de kısıtlamaktadır. Fiziksel şiddetin sonuçları, kurum bakımı alanlar üzerinde genel de fiziksel yaralanmalar olarak görülmesi ve bunların da tespit edilebilir olması nedeniyle çok sık başvurulan bir şiddet türü olmamakla birlikte tüm bakım kurumlarında yaşanmış olma olasılığı oldukça yüksektir.

Cinsel şiddet: Boyutları tam olarak kestirilemeyen bir şiddet türüdür. Çünkü cinsel şiddet; sadece cinsel birleşmenin zorla gerçekleşmesini değil, cinsel içerikli sözlü taciz, elle taciz gibi durumları da içermektedir. Bazı tıbbi ve teknolojik

imkânlarla fiili livata ve zorla cinsel birleşmeler tespit edilebilmekte, diğer cinsel şiddeti türlerini tespit etmek, oldukça zor ya da imkânsız olabilmektedir. Çoğu zaman ifade edilmesi halinde fiziksel olarak tespit edilmesi mümkün olabilmektedir, ancak tehdit edilme, korkutulma gibi etkenlerle mağdurlar vakayı saklamayı tercih etmektedir. Bazen de ayıplanma ve toplumdan dışlanma korkusu nedeniyle de cinsel şiddet açığa çıkamamaktadır. Cinsel şiddet, çocuklar üzerinde en derin etki bırakan şiddet türüdür. Cinsel şiddete uğrayan çocuklarda, gençlerde, görülen belirtiler genelde yaş dilimine göre değişmektedir. En belirgin belirtiler ise, okul başarısızlığı, davranış bozukluğu, uyumsuzluk, endişe, kaygı, korku, ruhsal çöküntü, idrar kaçırma, saldırganlık vb. olmuştur (Köknel, 2001: 321).

Duygusal şiddet: En çok uygulanan şiddet türüdür. Çocuğa veya gence bakmakla yükümlü kişinin, kişilerin, kurumun, kuruluşların çocuk ve gencin bedensel, ruhsal, toplumsal gereksinimleriyle ilgilenmemesi, önemsememesi ya da savsaklaması olarak ifade edilebilir. Çocuk ve gençten sorumlu kişilerin çocuğa ve gence karşı en temel yükümlülükleri yerine getirmemeleri çocuğa ve gence eksik, hatalı, kötü, olumsuz davranmalarıdır. Bu davranış çocukta, gençte bedensel, fiziksel, ruhsal eksikliklere, bozukluklara yol açabilmektedir. Bakımına, beslenmesine, korunmasına özen gösterilmeyen, hastalıkları önemsenmeyen çocukların, gençlerin bedensel ya da ruhsal bakımdan gelişmeleri yavaşlamakta veya durabilmektedir. Duygusal şiddet, birçok ruhsal bozukluk ile bedensel hastalığın nedeni olabilmektedir. Bedensel hastalıkları önemsemeyen, gereken tıbbi denetimi, bakımı ihmal edilen çocuklarda ve gençlerde kalıcı bozukluklar, sakatlıklar oluşabilmektedir (Kesen & Daşbaşı, 2015; Köknel, 2001:310).

1.3.2.1. Şiddetin toplumsal etkileri

Toplumu oluşturan fertlerin, hastalıklı bireyler haline gelmesi, toplumu da hastalıklı hale getirmekte ve toplumda anomiye yol açabilmektedir. Toplumsal anomiye neden olan problem bireyde ve bireyin habitatu olan ailede ya da aile işlevi gören kurumda başlamaktadır. Aile ortamında ya da aile işlevi gören kurumlarda yaşanan olumsuz deneyimler çocuğun, aileye veya bu işlevi gören kuruma yönelik bir reaksiyon geliştirmesine neden olabilmektedir. Oluşan reaksiyon, bir süre sonra otorite ve otorite temsilcisi olan kişiliklere yönelebilmektedir. Çocuk, yaşadığı veya yaşayanlara şahit olduğu şiddet ve baskının yarattığı etki üzerine, protest bir yaklaşımda bulunabilmekte, topluma ve sisteme duyacağı nefret duygusu ile düzeni değiştirme isteği duyabilmektedir. Hatta birilerinin veya bazı ideolojilerin yönlendirmeleri ile legal olmayan yöntemlerle amaca ulaşma çabası içine girebilmektedir (Songar, 1983).

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma modeli

Bu çalışmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Bu modelle, geçmişte ya da halen var olan durum, olduğu şekliyle betimlenmektedir. Olay ve olguların olduğu gibi tanımlanmaya çalışıldığı bu modelde, etkileme ya da değiştirme çabası bulunmamaktadır (Cebeci, 2010:7; Karasar, 2015:77). Her birey için kurum hizmetinin süresi farklıdır ve bir birey için maksimum 18 yıla kadar çıkabilmektedir. İzleme yaklaşımı açısından, süreci tamamlamış 18 yaş üstü bireyler ele alınarak kesit alma yaklaşımı tercih edilmiştir.

2.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evreni, geçmişte kurum bakım hizmeti almış 18 yaş üstü bireylerden oluşmaktadır. Araştırmanın evrenini, kurum bakım hizmeti almış ve 18 yaşını tamamladığı için kurum hizmetinden ayrılmış olan Bingöl-Yetişirme Yurdundan Ayrılanlar Derneği üyeleri oluşturmaktadır. Derneğin toplam 100 üyesi bulunmaktadır. Üyelerin tamamına ulaşıldığından ‘tam doyum’ örnekleme kullanılmıştır. Ancak, derneğin 48 üyesi çalışmaya katılma talebini reddettiğinden 52 üyeden anket verisi elde edilmiştir. Ayrıca, bunların arasından basit rastlantısal yöntemle seçilmiş 15 üyeden de enformel görüşme verisi toplanmıştır. Araştırmaya katılan bireylere ait bazı verilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya katılan bireylere ait bazı veriler

	Frekans	Yüzde
Yaş durumu		
18-25	6	11,5
26-33	20	38,5
34-41	14	26,9
42+	12	23,21
Cinsiyet		
Kadın	12	23,1
Erkek	40	76,9
Korunmaya alındığı yaş		
0-5	5	9,6
6-11	28	53,8
12-15	14	26,9
16-18	5	9,6
Eğitim durumu		
Okur-yazar değil	1	1,9
İlkokul	1	1,9
Lise	20	38,5
Üniversite	30	57,7
Medeni hali		
Bekâr	13	25
Evli	39	75

2.3. Veri toplama teknikleri

Araştırmada veri toplama amacıyla anket, enformel görüşme ve gözlem tekniği kombine olarak kullanılmıştır. Anket ve en formel görüşme soruları, literatür okumaları ve çalışma öncesi yapılan pilot uygulamadan elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulmuştur. Anket formunda 48 soru yer alırken, enformel görüşmeler için hazırlanan yarı yapılandırılmış formda 28 soruya yer verilmiştir. Anket ve görüşme formları araştırmacılar tarafından bireylere yüz yüze görüşmeler yapılarak uygulanmış, bu görüşmeler sırasında gözlem yaparak veri toplama imkanı elde edilmiştir.

2.4. Verilerin analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 18 programı ile analiz edilmiştir. Açık uçlu sorular kategorize edilerek analize uygun hale getirilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla yorumlanmıştır. Anket soruları kategorik olarak hazırlandığından Nonparametrik testlerden Ki kare testi uygulanarak veri dağılımlarının anlamlılık durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen nitel veriler ise, söylem analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Veriler yorumlanırken yapılan gözlemlerden de yararlanılmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Kurum bakımına alınma nedenleri

Bu bölümde veri toplama teknikleriyle derlenen ve analiz edilen veriler yer almaktadır.

Kurum bakım hizmeti, yaşlılar, çocuklar ve muhtaçlar gibi farklı dezavantajlı gruplara verilmektedir. Ancak bu çalışmada yetiştirme yurtlarında bakıma alınanlar ele alınmıştır. Kurum bakımı gören bireylerin, kurum bakımına alınma nedenlerinde de farklılıklar söz konusudur. Bu bireylerin kurum bakımı görme sebeplerinin bilinmesi bu bireyleri ve içinde buldukları durumu anlamada önemlidir. Bu nedenle, çalışma kapsamındaki katılımcılara kurum bakımına neden alındığı sorulmuş, elde edilen verilerin yer aldığı tabloya, aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların kurum bakımına alınma nedenlerini gösteren tablo

	Frekans	Yüzde
Yoksulluk (Anne veya baba hayatta)	3	5,8
Annenin ölümü	12	23,1
Babanın ölümü	28	53,8
Her iki ebeveynin de ölümü	4	7,7
Boşanma	5	9,6
Toplam	52	100,0

Kurum bakımına alınmalarına temelde iki etken tespit edilmiştir. Birincisi ve en etkili %84,6 ile aile kurumunun dağılması veya parçalanması, ikincisi ise %5,8 oranla maddi yetersizliklerdir. Aile kurumunun parçalanmasında aileyi en çok etkileyen durum ise, babanın varlığının sona ermesidir. Tabloda da görüldüğü üzere katılımcıların %53,8'i, yani yarısından da fazlası, babasının ölümünden, %7,7'si de her iki ebeveyni kaybetmesinden kaynaklı olarak kurum bakımına alındıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumda babasını kaybedenlerin oranı %61,5 olmaktadır. Annenin ölümü gerekçe gösterenlerin oranı ise toplamda %30,8'dir. Bu rakamlara bakıldığında bireylerin kurum bakımı alma gerekçeleri çoğunlukla parçalanmış aile olarak görünse de aslında temel gerekçe maddi yetersizliklere dayanmaktadır. Çünkü annenin değil de evin geçimini sağlayan babanın yokluğu ailenin varlığını sürdürmesine büyük engel teşkil etmektedir.

Devletin kurum bakımına almadaki temel politikası ise ailesi tarafından himaye edilemeyen çocukların kişilik gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmek ve toplumla bütünleşmiş birer birey olarak yetişmelerini sağlamaktadır. Çocuğun kişiliğinin oluşmasında en önemli etkenlerden biri kurum bakımı sırasında çocuklara gösterilen olumlu tutumlardır. Çocukların şiddet görmeleri ya da olumsuz bir tutum ile karşılaşmaları, kişilik gelişimlerini ve toplumla bütünleşmelerini olumsuz etkileyecektir (Yavuzer, 2005: 138). Bu kapsamda, kurum bakımı esnasında ilgili yöneticilerin, çalışanların ve çevrelerinde bulunan bireylerin çocuklara yönelik davranışları ve şiddet uygulama durumları tespit edilmeye çalışılmış, katılımcılara, kurum bakımındayken en çok rahatsızlık duydukları hususlar sorulmuştur. Bu sorunun yanıtlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 3: Katılımcıların Kurum Bakımındayken Rahatsız Oldukları Hususlar

	Frekans	Oran
Yanıtlamayan	19	36,5
Dışardaki insanların bize farklı bakması	1	1,9
İdari işlerden kaynaklı olumsuzluklar ve çeşitli kurallar	7	13,5
Şiddet	6	11,6
Kurum çalışanlarının tutumu	12	23,1
Sevgisizlik	2	3,8
Sosyal aktivitelerin kısıtlı olması	3	5,8
Meslek seçimi şansını bırakılmaması	2	3,8
Toplam	52	100

Katılımcıların %36,5 bu soruya cevap vermemiştir. Neden cevap vermedikleri bilinmemektedir. Ancak, gözlemlere dayanılarak bazı katılımcıların yaşadıkları

olumsuzlukları hatırlamak istemediği düşünülmektedir. Cevaplar arasında ‘şiddet’ seçeneği %11,6 olarak görülmektedir. “Kurum çalışanlarının tutumunun” (%23,1) ve “sevgisizliğin” (%3,8) bir çeşit duygusal şiddet olduğu göz önüne alındığında şiddet gördüğünü ifade edenlerin toplam oranının % 38,5 olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcılara sorulan soruda, şiddet ifadesi yer almamasına, rahatsızlık yaşama durumunun sorulmasına rağmen, katılımcıların verdiği cevaplar arasında ‘şiddet’ ifadesini kullananların sayısının dikkat çekecek düzeyde olması, bireylerin şiddet durumundan oldukça etkilendiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Fiziksel şiddet görme durumlarının tam olarak anlaşılabilmesi için katılımcılara, kurum bakımı sırasında fiziksel şiddet görüp görmedikleri sorulmuştur. Yanıtlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 4: Fiziksel şiddet görme durumları

	Frekans	Yüzde
Evet, şiddet gördüm	30	57,7
Hayır, şiddet görmedim	22	42,3
Toplam	52	100

Kurum bakım hizmeti alan bireylerin %57,7 kurum bakımı döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Bu çok yüksek bir orandır. Fiziksel şiddet görenlerin, gördüğü şiddetin etkisinde kalarak kendisine veya başkasına şiddet gösterme ya da olumsuz davranışlarda bulunabilme durumları göz önüne alındığında, bu bireylerin, topluma entegre olamama ve toplumdan kabul görmeme olasılıkları söz konusu olabilmektedir (Köknel, 2001:315).

Çalışmada, katılımcıların kimden şiddet gördüğü, şiddet uygulama durumlarının mağdurların cinsiyet durumuna göre bir farklılık gösterip göstermediği de sorulanmıştır. Bu kapsamda elde edilen verilere, aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 5: Cinsiyet durumunun şiddet gördüğü kişiye göre dağılımını gösterir tablo

		Şiddet gördüğü kişi		Toplam	
		Arkadaşlarından	Kurum idarecileri ve çalışanlarından		
Cinsiyet	Kadın	Frekans	3	5	8
		%	37,5%	62,5%	100,0%
	Erkek	Frekans	5	17	22
		%	22,7%	77,3%	100,0%
Toplam	Frekans	8	22	30	
	%	26,7%	73,3%	100,0%	

Şiddete maruz kaldığını ifade eden katılımcıların %73,3'ü şiddeti kurum idarecilerinden ve çalışanlarından gördüğünü belirtmişlerdir. Arkadaşlarından şiddet gördüğünü söyleyenlerin oranının ise %27,7 olduğu görülmektedir. Dünyada yapılmış çeşitli araştırmalara bakıldığında okullardaki akran zorbalığı oranının %4 ile %50 arasında değiştiği görülmektedir (Pişkin, 2002). Bu çalışmada elde edilen sonucun dünya ortalamasında olduğu gözlemlenmektedir. Tablodaki verilerin dağılımın anlamlılık durumu tespit edilememiştir. Ki Kare testinde serbestlik derecesi 1 olan tablolarda, her hangi bir kutucuğun veri değerinin 5'in altında olması durumunda anlamlılık durumu anlaşılamamaktadır (Bayram, 2009:126). Tablomuzdaki kutucuklardan birinin sayısal değeri 3'tür.

Daha önce de ifade edildiği üzere, olumsuz davranışlar duygusal şiddet olarak değerlendirilmektedir. Ancak, toplum nezdinde şiddet kavramı genel olarak "fiziksel şiddet" olarak algılanmaktadır. Katılımcıların da "şiddet gördünüz mü?" sorusunu, fiziksel şiddet olarak algılayacağı ön görüldüğünden, duygusal şiddet maruz kalma durumlarının anlaşılabilmesi için kurum görevlilerinin davranışları sorulmuştur. Ayrıca görevlilerin davranışının mağdurun cinsiyetine göre değişiklik gösterip göstermediği tespit edilmeye çalışılmıştır. İlgili verilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 6: Personel tutumun cinsiyete göre dağılımı

			Personel tutumu		Toplam
			Olumsuz	Olumlu	
Cinsiyet	Kadın	Frekans	6	6	12
		%	50,0%	50,0%	100,0%
	Erkek	Frekans	21	19	40
		%	52,5%	47,5%	100,0%
Toplam	Frekans	27	25	52	
	%	51,9%	48,1%	100,0%	

Kadın katılımcıların yarısı, personellerin tutumunun olumlu olduğunu, diğer yarısı ise olumsuz olduğunu belirtmişlerdir. Erkeklerde de benzer bir durum ortaya çıkmıştır. Katılımcılar tarafından olumsuz davranışlar "eleştirici-suçlayıcı", "cezalandırıcı", "küçük düşürücü" olarak, olumlu davranışlar ise, "sevgi dolu", "bağışlayıcı-iyi niyetli" olarak açıklanmıştır. Soruda genel durum sorgulandığından bir veya birkaç kez şiddete ya da herhangi bir kötü muameleye maruz kalmış bireylerin de, olumlu özellikler belirtmiş olabileceği göz önüne alındığında personel tutumun genel anlamda iyi olmadığı ifade edilebilir. Ancak, katılımcıların yarısının olumlu ifadeler kullanması, olumlu tutum sergileyen personelin sayısının da az olmadığını, şiddet ve kötü muamelenin sistematik olarak uygulanmadığı

yani münferit olduğunun, ancak sıklığının yoğun olduğunun göstergesi niteliğindedir.

Bu tabloda sigma değeri .879 olarak tespit edilmiştir. $P > .05$ olduğundan personel tutumunun mağdurun cinsiyetine göre dağılımında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Kurum bakımı alanların şiddeti hissetme dereceleri ve buna bağlı olarak yaşadıkları olumsuzlukların, onlar üzerinde ne kadar etkili olduğunun anlaşılabilmesi için kendilerine kurum bakımında kaçıp kaçmadıkları sorulmuştur. Çünkü olumsuzlukları ağır biçimde yaşayanlar, psikolojik savunma mekanizması geliştirmekte, kaçma ve uzaklaşma davranışını sergileyebilmektedir (Yavuzer, 2005:101). Bu çerçevede bakım hizmeti alanların hizmet aldıkları yerden kaçma durumları da sorgulanmıştır.

Tablo 7: Katılımcıların kurum bakımındayken kaçma durumları

	Frekans	Yüzde
Evet	21	40,4
Hayır	31	59,6
Toplam	52	100,0

Katılımcıların % 40,4'ü kurum bakım hizmetinden yararlandıkları dönemlerde kurumdan kaçma fiilini gerçekleştirdiklerini söylemişlerdir. Her ne kadar bireyler bu fiilleri gerçekleştirirken bir birilerinden etkilenme ihtimalleri söz konusu olsa da, kurumlarda yaşanan olumsuzlukların bu bireyler üzerinde ağır etkiler yarattığı ifade edilebilir.

Herhangi bir kurumda olumlu deneyim yaşayanların, kuruma yönelik algıları olumlu; olumsuz deneyim yaşayanların ise kuruma yönelik algılarının olumsuz olacağı söylenebilir. Bu nedenle kurum bakımını bireyler üzerindeki etkisinin ne olduğu, genel değerlendirmelerinin olumlu mu, yoksa olumsuz mu olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çerçeve de katılımcılardan kurum bakımı ile ilgili olarak genel bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Bu çerçevede bazı katılımcıların verdiği olumsuz cevaplar şöyledir;

“Kurum bakımında verilen yetersiz eğitim ve sevginin, hayatımın bazı dönemlerinde olumsuz etkileri oldu”

“Kurum bakım imkânlarının yetersiz oluşundan kaynaklı kurum bakım sonrasında olumsuzluklar olabiliyor”

“Kurum bakımında verilen eğitim ve beceriler yetersiz kalıyor”

“Son yapılan değişiklikler ile eski sistemin yaraları sarılıyor”.

İlk üç ifadede olumsuzluk durumu açıkça belirtilmiştir. Fakat, dördüncü cümlede yer alan “*eski sistemin yaraları sarılıyor*” ifadesiyle geçmiş dönemde bazı hatalar yapıldığına ve bu hataların bazı olumsuz etkileri olduğuna, ancak yeni düzenleme ile bu hataların telafi edilmeye çalışıldığına vurgu yapılmıştır. Ancak, kaçma davranışlarına neden olan tek unsurun şiddet olmadığı diğer olumsuzluklarından buna neden olabileceği gözden kaçırılmaması gereken bir husustur.

Bazı katılımcılar ise olumlu ifadelere yer vermişlerdir. Bu ifadeler şöyledir;

“*Kurum bakımı kişisel gelişimime olumlu yansıdı.*”

“*Ben eski günlerimi özliyorum. Kesinlikle bir şansım olsaydı tekrardan gitmeyi tercih ederdim*”

Yukarıdaki ifadelerle bakıldığında bazı katılımcıların kurum bakım hizmetinden oldukça memnun olduğu ve o günlerine yönelik özlem duyduğu anlaşılmaktadır.

Kurum bakımına yönelik algılarının daha iyi anlaşılabilmesi için bakım hizmeti alanlara “zorunlu hallerde çocuğunu kurum bakımına bırakıp bırakmayacağı” sorulmuştur. Ayrıca bu algılarının oluşmasında fiziksel şiddete maruz kalma durumunun etkisinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 8: Fiziksel şiddet görme durumu ile zorunlu hallerde çocuğunu kurum bakımına verme durumu arasındaki ilişkiyi gösterir tablo

			Kurum bakımındayken fiziksel şiddete maruz kalma durumu		
			Evet	Hayır	Toplam
Zorunlu hallerin oluşması durumunda çocuğunu kurum bakımına vermeyi düşünme durumu	Evet	Frekans	19	12	31
		Toplam %	36,5%	23,1%	59,6%
	Hayır	Frekans	11	10	21
		Toplam %	21,2%	19,2%	40,4%
Toplam		Frekans	30	22	52
		Toplam %	57,7%	42,3%	100,0%

Katılımcıların %36,5’i şiddet gördüğü halde “zorunlu hallerin oluşması durumunda çocuğunu kurumu bakımına vermeyi” düşündüğünü dile getirmiştir. Yapılan Ki Kare testi sonucuna göre tablonun sigma değeri .533 olduğu yani $p > .05$ olduğundan şiddet görme durumu ile kurum bakımına yönelik algı arasında anlamlı bir dağılım bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sonucun sorunun sorulma şeklinden kaynaklanma ihtimali de söz konusudur. Enformel görüşmelerde de elde edilen veriler dikkate alındığında anket formunda kullanılan “zorunlu haller” ifadesi ne-

deniyle böyle bir sonucun çıktığı düşünülmektedir. Bir görüşmecinin “Evet diyelim ki ben yurt çocuğuyum. Hanımında kimsesi yok. Nasıl yaparsın? Milyonda bir mecbur kaldığımda...[veririm]” ifadesi bu savımızı desteklemektedir.

Sonuç

Gelişen ve sanayileşen toplumla birlikte aile kurumunda çok ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır. En önemli sorun ise ailelerin dağılması ya da parçalanması olmuştur. Bu çerçevede çok sayıda çocuk, ebeveynsiz kalması ya da ebeveynlerinin maddi imkânlarının olmaması nedeniyle sahihsiz ve bakımsız kalmışlardır. Bu nedenle, kamu nezdinde kurum bakım hizmetleri verilmekte ve bu çocuklara sahip çıkılmaktadır. Ancak, belli bir ücret karşılığı ve görev gereği verilen bakım hizmeti, ebeveynlerin herhangi bir karşılık beklemeden yoğun şefkat ve sevgiyle verdikleri bakım hizmetleri aynı sonucu doğurmamaktadır. Daha çok ebeveynlerden birinin ölümü üzerine kurum bakımına alınan çocukların önemli bir bölümü kurum bakım hizmetinde anne ve babalarından gördüğü ilgiyi görememektedir. Ancak sorun ilgi görmemekten ibaret olmamakla birlikte, onu aşmakta ve şiddet görme boyutuna varabilmektedir.

Bu çalışmada da geçmişte kurum bakım hizmeti alanları, en çok rahatsız eden şeyin şiddet olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlasının en az bir şiddet türüne maruz kaldığı görülmektedir. Fakat yoğunlukla duygusal şiddete maruz kalmışlardır.

Şiddetin ise, iki farklı kaynağının olduğu anlaşılmaktadır. Şiddetin birinci kaynağı, kurum bakım hizmeti alanların akrabalarıdır. Toplam katılımcıların yaklaşık % 16’sı akran şiddetine maruz kaldığını ifade etmiştir. Ancak, dünyada yapılmış çalışmalarda akran zorbalığının okullarda % 50’lere kadar varabildiği (Pişkin, 2002) göz önüne alındığında, kurum bakımında görülen akran zorbalığının dünya ortalamasının üzerinde olmadığı anlaşılmaktadır.

Şiddetin ikinci ve asıl kaynağının ise, kurum görevlileri olduğu, nitekim her on katılımcıdan en az dördünün, görevlilerin şiddetine maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, elde edilen verilere bakıldığında görevlilerin, “sevgisizlik”, “rahatsız edici olumsuz tutum ve davranışlar” yoluyla daha çok duygusal şiddet uygulandığı görülmektedir.

Kurum görevlilerinin tutum ve davranışlarının yanı sıra yaşanan diğer olumsuzlukların katılımcılar üzerinde negatif etki yarattığı tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar, kurum bakımı sırasında karşılaştıkları davranışlardan son derece olumsuz etkilenmişlerdir. Bireyler, karşılaştıkları olumsuz durum tahammül edilemez duruma geldiğinde, içinde buldukları durumdan kurtulmak için buldukları ortamdaki uzaklaşma ya da kaçma fiilini gerçekleştirmektedir (Türkçapar, 1999).

Kurum bakımı alanlar da, olumsuz ortamdaki uzaklaşmaya çalışan her birey gibi davranmışlardır. Kurumdan kaçma girişiminde bulunan katılımcıların oranının % 40'larda olması, kurum görevlilerinin olumsuz tutum ve davranışlarının şiddeti ve sıklığını göz önüne sermektedir.

Kurum bakımı alanların, genel olarak bakım hizmetine yönelik algılarının yönü ve şiddetine yönelik tespitler de yapılmıştır. Genel olarak bakıldığı iki farklı algının olduğu görülmüştür. Her hangi bir şiddete, kötü tutum ve davranışlara maruz kalmamış olan bireyler, algılarının da olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bazı katılımcıların, kurum bakımı hizmeti aldıkları döneme özlem duyduklarını ve aynı günleri yeniden yaşamak istediklerini belirtmesi, algının da ne kadar olumlu olduğunu göstermektedir. Ancak, şiddete, kötü tutum ve davranışlar maruz kalmış bireylerin, zorunlu hallerde dahi çocuklarının yurtlarda kalmasını istememesi, bir başka ifadeyle çaresiz kalmasını yurtda kalmasına tercih etmesi, bireylerin kurum bakımına olan olumsuz tutumu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kurumlarda şiddetin sistematik olarak yaşanmadığı, bazı görevlilerin büyük özveri ve iyi niyet ile görevlerini yerine getirdiği, kurum bakım hizmeti alanların ifadelerinden net olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Bayram, N. (2009). *Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Cebeci, S. (2010). *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Cılga, İ. (1994). *Gençlik ve Yaşam Niteliği*. Ankara: Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü.
- Güran, N. (1983). *Çocuklar İçin Kurum Bakımı Ve Sosyal Hizmet*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kesen, N. F., & Daşbaş, S. (2015). Çocuk Yuvası ve Yetiştirme Yurdu Deneyi Olan Yetişkinlerde Şiddet Eğilimi Üzerine Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 73-85.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitapları.
- Köknel, Ö. (2001). *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*. İstanbul: Altın Kitapları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Özdemir, N., Sefer, N., & Türkođan, D. (2008). Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: "Korunmaya Muhtaç Çocuklar". *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 283-305.
- Özerkmen, N. (2012). Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet. *Akademik Bakış Dergisi* (28), 1-19.
- Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türler, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek

- Önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 531-562.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Riches, D. (1989). Şiddet Olgusu. D. Riches içinde, *Antropolojik Açından Şiddet* (s. 10-41). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Songar, A. (1983). Psikolojik Açından Toplumda Şiddet. *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 48(1-4), 443-450.
- Şahin, H. (1975). *Kimsesiz Çocuklar Konusunda Bakım Şekilleri ve Koruyucu Aile Uygulaması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D., & Özcan, Ö. Ö. (2008). Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duyusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 235-246.
- Türkçapar, M. H. (1999). Sosyal Fobinin Psikolojik Kuramı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*(2), 247-253
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2005). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurteri Tiryaki, A., & Baran, G. (2015). Kurum Bakım Deneyim Olan Kadınların Çocukluk Dönemi Yaşantıları: Nitel Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(1), 23-44.
- Yüksel, Z., & Öncü, B. (2016). Geçmişte Kurum Bakımında Kalmış Bireylerin Kurum Bakımı Deneyimlerine İlişkin Özellikleri ve Bağlanma Biçimlerinin İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 63-77.